

Crvene armije i nikada se više nije vratilo na svoja ognjišta. Ako se ne računaju Nijemci mobilizirani u razne postrojbe, oko 200 000 Nijemaca civila potpalo je pod komunističku vlast u Jugoslaviji. Od toga jedna četvrtina nastradala je u logorima smrti, dok je ostatak nestao kroz druge operacije etničkog čišćenja ili je deportiran u Rusiju na prisilni rad, ili je morao izbjeci. Prema opreznim procjenama koji iznose najniže brojke, oko 65 000 ljudi izgubilo je živote samo zbog toga što su bili pripadnici njemačkog naroda. Demografi i povjesničari izvode zaključak o demografskom gubitku Nijemaca u Jugoslaviji, dakle ukupnom broju iseljenih, umrlih i nerođenih, većem od 460 000 što je s obzirom na populaciju, bez presedana i u širim europskim okvirima. Prvi je poslijeratni popis 1948. godine registrirao u novoj jugoslavenskoj državi samo 55 337 pripadnika njemačke nacionalne manjine, što najslikovitije svjedoči o njihovoj sudbini.

U zbornicima *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien* sakupljeni su mnogobrojni, do sada nepoznati iskazi i svjedočanstva o sudbini njemačke manjine. Opisane su likvidacije (strijeljanja), progoni i logori.

Statistički dio, donosi iscrpne dokumentirane i grafički vrlo dobro obrađene podatke o broju njemačkog stanovništva u bivšoj Jugoslaviji po mjestima kao i sveukupnim gubitcima Nijemaca. Vrijedni su pozornosti, napose, poimenični popisi žrtava Nijemaca po pojedinim područjima i mjestima. Zbornici sadrže i ilustrativni materijal (karte, tabele, grafikoni i crteži), što u mnogome doprinosi sagledavanju i razumijevanju problematike.

Dokumentarnošću i objektivnim pristupom zbornici serijala *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien* ozbiljan su doprinos proučavanju povijesnih događanja na području komunističke Jugoslavije u ratnim i poratnim godinama. Vrijednost i važnost je napose u iznošenju mnogih nepoznatih činjenica oko progona i uništenja njemačke manjine na području bivše Jugoslavije, posebno u Podunavlju. Sve navedeno doprinos je, i može biti osnovom, daljnjem proučavanju svih žrtava partizanskog i komunističkog terora, kao i cjelovitijem shvaćanju kasnijih povijesnih događaja, kao što je i srpska agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu.

Vladimir Geiger

Erich Zöllner, Theresse Schüssel: Povijest Austrije

Prevele Vlatka-Ana Dujčić i Sonja Ledinčić, Barbat, Zagreb 1997, str. 359.

U povijesnoj biblioteci prijevoda izdavačke kuće »Barbat«, započetoj 1995. godine *Poviješću Mađarske*, a nakon što smo dobili priliku pročitati na hrvatskom jeziku *Povijest Talijana* i *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*, nedavno je objavljena i *Povijest Austrije* Ericha Zöllnera i Theresse Schüssel.

Svake pohvale vrijedna je »Barbatova« inicijativa da se izdavanjem prijevoda barem u nekoj mjeri popuni golema praznina koja se u hrvatskoj historiografiji osjeća kada je riječ o općoj povijesti. Tim je važnija povijest susjednih naroda i država u okviru kojih su Hrvati živjeli tijekom dugih stoljeća.

Osnovno je načelo »Barbatove« biblioteke prijevod monografskih pregleda povijesti pojedinih naroda koji potječu iz njihove vlastite historiografske tradicije. Čitajući ove knjige, imamo priliku upoznati vlastitu sliku pojedinih naroda o sebi, izraženu u historiografijama posvuda u svijetu, prema kojoj najčešće svi »ružni« postupci – ako su se uopće i dogodili – uvijek imaju opravdanje. Zato ne treba od ovih knjiga očekivati objektivnost. Upravo suprotno, njihova je osnovna vrijednost za nas upravo subjektivnost. One su glas »odvjetnika« na sudu povijesti, a na to svaki »optuženik« ima pravo.

O djelu Ericha Zöllnera, ali i nešto općenitije o austrijskoj historiografiji, što bismo mogli shvatiti kao argumentaciju ovoga konkretnog izbora, govori u opširnem predgovoru *Povijesti Austrije* urednik cijele biblioteke Drago Roksandić. U bogatom Zöllnerovu opusu sinteza povijesti Austrije za-

uzima značajno mjesto. Prvi put objavljena je 1961, a do 1990. doživjela je čak osam izdanja. Budući da je Zöllnerovo djelo preopširno za koncepciju »Barbatove« biblioteke, nakladnik se odlučio za prijevod znanstvene popularizacije koju je na temelju Zöllnerove *Geschichte Österreichs* priredila iskusna austrijska pedagoginja Theresa Schüssel. Ova je knjiga također u širokoj upotrebi u Austriji, a ima izrazit udžbenički karakter.

Knjiga obuhvaća razdoblje od prapovijesti do suvremenosti i u njoj možemo pratiti povijest od pojave čovjeka na tlu Austrije, sve do promjena austrjskih vlada devedesetih godina našeg stoljeća i uključivanja te zemlje u Europsku Uniju (1995). Građa je podijeljena na poglavlja i potpoglavlja, poredana kronološki i jasno naslovljena, što čitatelju olakšava praćenje teksta. U *Povijesti Austrije* zastupljena je i gospodarska i kulturna povijest. Međutim, ti vidovi ljudske djelatnosti nisu integrirani u političku povijest, nego su izdvojeni u posebna poglavlja koja slijede tekst o političkoj povijesti svakoga većeg razdoblja. Knjiga sadrži kazalo osoba i zemljopisnih pojmova, a vrlo korisne za čitatelja mogu biti također kronološke tablice koje se nalaze na kraju pojedinih većih cjelina.

Prošle je godine Austrija proslavila tisuću godina prvog spomena svoga imena. Taj se zemljopisni pojam pojavljuje prvi put u povelji cara Otona III. iz 996. godine. No, ovo »Ostarrichi« iz Otonove povelje ne označava naravno isto to što mi danas smatramo Austrijom. Prapovijesno doba i prvi tragovi čovjeka, kao i antičko doba, ili čak rani srednji vijek predstavljeni su u knjizi u okviru austrijskog prostora označenog manje-više današnjim granicama. Naravno, u ranom srednjem vijeku povijest svake pokrajine tekla je zasebno, pa je tako i predstavljena u knjizi Ericha Zöllnera i Therese Schüssel. Dolaskom Habsburgovaca na prijestolje, povijest Austrije sve više počinje označavati povijest Habsburgovaca i njihove države. Znakovito je da *Povijest Austrije* sadrži genealoške tablice Habsburgovaca, dok nema ranijih vladara onoga prostora koje bismo u užem ili širem smislu mogli nazvati Austrijom. Razdoblje nakon Prvoga svjetskog rata izaziva najmanje sumnji: povijest Austrije jest naravno povijest Prve i Druge Austrijske Republike. Austrijski je narod – kako kažu autori – tek u razdoblju nacističke okupacije počeo u punom smislu osjećati čežnju za samostalnom državom. Tako povijest Austrije nije zapravo ni u jednom trenutku povijest etnosa. U znatno većem smislu to je povijest područja, a zapravo povijest države – države koja je imala odlučujuću ulogu u formiranju austrijskog naroda. O tome da taj narod nije formiran na etničkoj bazi svjedoče brojna »strana« prezimena. Ipak, ne možemo zaboravljati da u procesu formiranja toga naroda uloga njemačkoga jezika nije zanemariva. U *Povijesti Austrije* to je nekako najoštrije izraženo ne u sukobu između austrijskih Nijemaca i Slavena u Austro-Ugarskoj Monarhiji, niti u poglavljima o kulturi, gdje se spominje književnost na njemačkom jeziku, već u jednoj bezazlenoj rečenici o naseljavanju austrijskoga prostora u ranom srednjem vijeku, u kojoj autori tvrde da je naseljavanje slavenskih plemena donijelo »opasnost od potpune slavenizacije« (*sic*).

Stoga što je kroz više stoljeća povijest Austrije gotovo istovjetna povijesti Habsburške Monarhije (španjolska linija Habsburgovaca ostavljena je po strani) njoj se naprosto ne može drukčije pristupati nego da se spominju događaji iz povijesti »neaustrijskih« dijelova te države, napose zajedničke povijesne pojave. Upravo se na taj način u *Povijesti Austrije* našla djelomice i povijest Hrvatske. Za hrvatskoga čitatelja zasigurno će biti zanimljivo otkriti koliko se i kako povijest vlastita naroda zrcali u tome »ogledalu«. Spominjanje Hrvatske i Hrvata nije pretjerano često, ali još je uvijek korektnije nego, primjerice, u *Povijesti Mađarske* izdanoj u istoj »Barbatovoj« biblioteci. Spominje se naseljavanje Hrvata u Gradišću, Jurišićeva obrana Kösega 1532, hrvatski ban Nikola Zrinski – branitelj Sigeta (1566) i, naravno, ban Josip Jelačić. Hrvatski čitatelj morat će se zadovoljiti da se najpoznatiji događaj hrvatske povijesti 17. stoljeća – urota Zrinsko-Frankopanska – spominje tek u kontekstu »magnatske urote« protiv pokušaja uvođenja apsolutizma u habsburškoj državi. Kratko su opisana najnovija zbivanja na području bivše Jugoslavije, napose jer se 1991. pojavio rat na granicama Austrije, a nakon toga i valovi izbjeglica koje je austrijska vlada spremno prihvatila i pružila im pomoć.

Udžbenički karakter knjige njezina je velika vrlina, ali istodobno i mana. Knjiga nudi dosta sažeti tekst, koji je nužno prepun pojednostavljivanja. Tekst nosi i tragove skraćivanja izvornika, stoga na nekim mjestima dolazi do preskakivanja i nedostatka tečnosti misli. Ponegdje je sažimanje teksta išlo na uštrb komentara i objašnjenja, dok su detaljni podaci – prvenstveno veliki broj prezimena – ostali

u knjizi, tako da dolazi do umarajućeg nabiranja. U tekstu nailazimo na pojmove ili imena istaknuta masnim slovima, što pojačava dojam da imamo posla s tipičnim udžbenikom – ali kao da to nije dovoljno, neki pojmovi istaknuti su i kurzivom. Na taj su način u nekim rečenicama riječi tiskane masnim slovima i kurzivom doslovce izmiješane s tekstom u običnom fontu, pa ono što bi prema svojoj izvornoj ideji trebalo olakšavati, zapravo otežava čitanje. Dijelovi teksta tiskani su sitnijim slovima. U velikom broju slučajeva riječ je o navodima izvornih tekstova, a ponegdje vjerojatno o nepromijenjenom tekstu Ericha Zöllnera ili drugim historiografskim tekstovima. Međutim, o tome moramo nagađati jer često nedostaje navod odakle tekst potječe. Svako poglavlje sadrži bibliografiju, koja može biti vrijedan putokaz za one koji se namjeravaju dublje upoznati s austrijskom poviješću, dakako pod uvjetom da vladaju njemačkim jezikom.

Ova je knjiga, slično kao i ostale knjige »Barbatove« povijesne biblioteke, svakako zavrijedila pozornost hrvatskoga čitateljstva, napose povjesničara. Zahvaljujući tim knjigama, može se saznati puno o drugima, ali isto tako – i to ne samo putem usporedbe – i o samima sebi.

Magdalena Najbar-Agičić

Bosna, Hrvatska, Hercegovina. Zemljovidi, vedute, crteži i zabilješke grofa Luigija Ferdinanda Marsiglija krajem XVII. stoljeća

Priredio Hamdija Hajdarhodžić,
AGM, Zagreb 1996, str. 117

Stjepan Srkulj, Josip Lučić: *Hrvatska povijest u dvadeset pet karata*

AGM, Zagreb 1996, str. 115

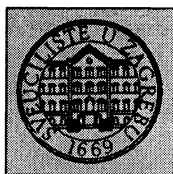
Nakon dugotrajnih priprema, izdavačka kuća AGM objavila je potkraj 1996. dvije knjige koje u svakom slučaju vrijedi imati u svojoj knjižnici: *Bosna, Hrvatska, Hercegovina. Zemljovidi, vedute, crteži i zabilješke grofa Luigija Ferdinanda Marsiglija krajem XVII. stoljeća* (priredio Hamdija Hajdarhodžić) i *Hrvatska povijest u dvadeset pet karata* Stjepana Srkulja i Josipa Lučića.

Potonja je knjiga izdana u suizdavaštvu s Hrvatskim informativnim centrom i Trsatom. Riječ je o pretisku znamenitog Srkuljeva atlasa *Hrvatska povijest u devetnaest karata* koji je 1937. izdao Hrvatski izdavački bibliografski zavod u Zagrebu. Ovdje je to izdanje dopunjeno sa šest zemljovida hrvatske povijesti u 20. stoljeću što ih je izradio Josip Lučić, koji je ujedno napisao i kratak pogovor. Srkuljev atlas Lučić je ocijenio kao »najveći domet hrvatske historijske geografije glede političko-državnog razvoja hrvatske države i njezina teritorija«. Iako je naša povijesna znanost u posljednjih šezdeset godina znatno napredovala, ova Lučićeva ocjena stoji: u pogledu granica i političke povijesti Hrvatske Srkuljevima se zemljovidima nema što puno dodati ili oduzeti. Devetnaest zemljovida koje donosi Srkulj, pokazuju hrvatski povijesni i politički prostor u njegovu razvoju od razdoblja prije dolaska Hrvata do postanka Jugoslavije. Svaki zemljovid podrobno je opisan. Srkuljeva je namjera bila dati kratak pregled nacionalne povijesti – nešto što će zainteresiranima za hrvatsku prošlost, »u vrijeme kad svijet brzo živi i kad mu ne dostaje vremena da čita velika povijesna djela«, omogućiti zoran pregled i dati osnovne obavijesti. Njegovo golemo iskustvo autora udžbenika i priručnika iz povijesti odrazilo se i u ovom djelu, koje je pisano jasno i jezgrovito, pregledno i sustavno. Možda će nekoga zasmetati što se u knjizi pod naslovom *Hrvatska povijest* pojavljuju zemljovidi i tekstovi

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka